

УДК 338.001.8

ПУНЬКО Б.М.

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ТРАКТУВАННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЯК ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ СИСТЕМИ

Анотація. Сформульовано теоретичні категорії та систематизовано класифікаційну характеристику процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу; схематично представлено "Колесо відтворення економіко-екологічного потенціалу". Актуалізовано визначення термінів і категорійних понять загальної компетенції законів, положень, принципів та правил, а також трактування понятійно-категоріального термінологічного апарату базису регулювання економіко-екологічного відтворення. Схематично представлені 1) категорійний алгоритм загальної компетенції законів, положень, принципів та правил; 2) принциповий методологічний алгоритм прогнозування нової моделі інноваційно-інформаційно-інвестиційної економічної системи у просторово-часовому контексті; 3) розуміння економічної системи раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення, дана характеристика ключових блоків цієї системи.

Ключові слова: відтворення економіко-екологічного потенціалу; понятійно-категоріальний термінологічний апарат; базис регулювання; економічна система раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення.

Пунько Б.М., д.э.н., профессор кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности Львовского национального университета ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого

ТРАКТОВКА ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ЭКОНОМИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ КАК ЭКОНОМИКО-УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация. Сформулированы теоретические категории и систематизировано классификационную характеристику процессов воспроизводства экономико-экологического потенциала; схематично представлено "Колесо воспроизводства экономико-экологического потенциала". Актуализировано определение терминов и категорійных понятий общей компетенции законов, положений, принципов и правил, а также трактовка понятійно-категоріального термінологічного апарату базису регулювання економіко-екологічного відтворення. Схематично представлені 1) категорійний алгоритм загальної компетенції законів, положень, принципів та правил; 2) принциповий методологічний алгоритм прогнозування нової моделі інноваційно-інформаційно-інвестиційної економічної системи у просторово-часовому контексті; 3) розуміння економічної системи раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення, дана характеристика ключових блоків цієї системи.

Ключевые слова: воспроизводство экономико-экологического потенциала; понятійно-категоріальний термінологічний апарат; базис регулювання; економічна система раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення.

Punko B.M., Doctor of Economics, Department of Foreign Economic Management, Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhyskiy

INTERPRETATION OF REGULARITIES IN THEORY AND PRACTICE OF ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL REPRODUCTION AS ECONOMIC AND MANAGEMENT SYSTEM

Annotation. Theoretical categories and systematically classifying characteristics of reproduction processes of economic and ecological potential, schematically represented "Wheel playback economic and ecological potential". Modified definitions of terms and concepts of categorical general jurisdiction laws, regulations, policies and regulations, and the interpretation of conceptual and terminological apparatus categorical basis of economic and environmental regulation play. Schematically represented 1) categorical algorithm of general jurisdiction laws, regulations, policies and regulations; 2) a fundamental methodological algorithm for predicting a new model of innovation and investment information and economic system in the space-time context; 3) understanding the economic system of rational relations of economic and environmental and social reproduction, describes the key blocks of the system.

Keywords: reproduction economic and ecological potential; categorical concepts and terminology, base regulation, the economic system of rational relations of economic and environmental and social reproduction.

Постановка проблеми. Багато науковців у питаннях обґрунтування теорій сталого розвитку, природного капіталу, екологічності економіки, економічності екології тощо визнають, в основному, функціональну або ролеву "тріадність" наукових досліджень: соціальні проблеми, економічні проблеми, екологічні проблеми. Автор намагається відійти від панівного бачення концептуального кола проблем,

визначаючи при цьому не "триадність", а "чотирьохвимірну концепцію" (у перспективі можливо більшвимірну) фундаментальної теорії економіко-екологічного відтворення. Трактатування закономірностей теорії і практики економіко-екологічного відтворення як економіко-управлінської системи покладається в основу наукового розв'язання поставленої проблеми.

Аналіз останніх досліджень. Погляди автора ґрунтуються на інноваційній інтерпретації та розвитку ідей видатного англійського економіста Артура Сесіля Пігу (Кембридж, Велика Британія). У своїх аналітичних працях "Коливання промислової активності" та "Економіка стаціонарних станів" (1929, 1935) Артур Пігу виділяв наступну класифікацію основних функцій довкілля: 1) суспільного споживання; 2) розміщення відходів; 3) територіальної бази розміщення діяльності суб'єктів економіки або ринкового господарства (виробники і споживачі, підприємці та наймані працівники, промислові капіталісти, банкіри й торговці, власники позичкового капіталу та власники цінних паперів тощо); 4) запаси сировини [1, с. 40]. Розвинувши його теорію, нами визначено чотири головні функції природно-ресурсного потенціалу або природного капіталу: перша – економічна (в А. Пігу - суспільного споживання); друга – екологічна (в А. Пігу - розміщення відходів); третя – соціальна (в А. Пігу - територіальної бази розміщення діяльності суб'єктів економіки або ринкового господарства) і четверта – сировинна (в А. Пігу - запаси сировини) функції (більшість сучасних науковців притримуються тріадності функцій). Слід вважати, що концептуальні функціональні підходи Артура Пігу до вивчення зазначених проблем не набули заслуженого розвитку, так як більшість науковців уособлюють його з концепцією економіки добробуту (праця «Економічна теорія добробуту», 1924). По логіці, ми також отримали аналогічне чотирьохвимірне концептуальне оформлення глобальних трансформаційних процесів економічного розвитку - "концепція єдності чотирьох факторів" або "чотирьохфакторна концепція", але в інноваційній авторській інтерпретації: перший фактор - перебудови й зміни екосистем, їх взаємодії, оптимізації структури; другий фактор - врахування екологічних, економічних, соціальних і сировинних екосистемних функцій; третій фактор – балансу інтересів у економіко-екологічній взаємодії "виробництво – споживання – відтворення"; четвертий фактор – дотримання раціонального НТП у розумінні нешкідливого впливу на природу і довкілля у процесах використання природних ресурсів [1, с. 322]. Власне ці чотири фактори концептуального оформлення глобальних трансформаційних процесів економічного розвитку, які сформулював професор Б. Пунько, є тією ключовою відмінною новизною щодо поглядів Артура Сесіля Пігу.

Мета дослідження. Проаналізувати, узагальнити та інтерпретувати відносно поставленої проблеми фундаментальні наукові погляди, головні першосформульовані твердження про довкілля. Сформулювати теоретичні категорії та представити "Колесо відтворення економіко-екологічного потенціалу". Систематизувати класифікаційну характеристику процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу: 1) види процесів відтворення; 2) назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу; 3) ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу. Показати схематичну формулу економіко-соціальних та еколого-сировинних взаємозв'язків у процесах економіко-екологічного відтворення.

Актуалізувати визначення термінів і категорійних понять загальної компетенції законів, положень, принципів та правил, а також трактування понятійно-категоріального термінологічного апарату базису регулювання економіко-екологічного відтворення. Схематично представити: 1) категорійний алгоритм загальної компетенції законів, положень, принципів та правил; 2) принциповий методологічний алгоритм прогнозування нової моделі інноваційно-інформаційно-інвестиційної економічної системи у просторово-часовому контексті; 3) розуміння економічної системи раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення та дати характеристику ключових блоків цієї системи.

Виклад основного матеріалу. Якщо у наших пошукових намаганнях відштовхнутися від головних вперше сформульованих тверджень про довкілля, як середовище життєдіяльності людини, то сюди можна причислити праці вчених різних країн й напрямів науки, таких як Володимир Вернадський (український філософ, мислитель, природознавець, засновник геохімії, біогеохімії, радіогеології та «космології») - "ноосфера як єдність біосфери і людства"; Юстус фон Лібіх (німецький хімік) - "Закон мінімуму"; Юджин Одум (американський зоолог і еколог) - "Допоміжні принципи до Закону мінімуму"; Віктор Ернест Шелфорд (американський зоолог і еколог) - "Закон толерантності"; Александер фон Гумбольдт (німецький вчений-енциклопедист, фізик, метеоролог, еколог) - "Закон природної зональності"; Баррі Коммонер (американський біолог і еколог) - "Усе пов'язане з усім, усе має кудись діватися, ніщо не дається даром"; П'єр Тейяр де Шарден (фр. Pierre Teilhard de Chardin) - французький теолог, філософ і природознавець, священник єзуїт, один із творців теорії ноосфери. П'єру Тейяру де Шардену належить започаткування визначення терміну "ноосфера" (з грец. - сфера розуму). Вніс величезний вклад в палеонтологію, антропологію, філософію і теологію; створив свого роду синтез християнського навчання й теорії космічної еволюції (тейярдизм) та ін. [2-6].

В.І. Вернадський (1863- 1945) та його праці "Етика" (1880 р. - незавершена), "Кілька слів про ноосферу" (1944), "Наукова думка як планетарне явище" (1945) й інші мають велике значення для становлення екологічної етики, адже антропокосмічна система поєднує в єдине гармонійне ціле такі аспекти розвитку людства, як природний і соціальний [7-12]. Мислитель в 1923 році у Сорбонні виклав еволюційно-проективне розуміння про перетворення людини в могутню геологічну силу, здатну переділити у своїх інтересах біосферу Землі, виокремлюючи два етапи формування ноосфери: стихійний і свідомий. Вагоме значення вчення про ноосферу полягає в його етичній спрямованості, де головними принциповими рисами є: 1) принцип єдності людини і природи; 2) принцип зростання наукової думки; 3) принцип інтернаціоналізації науки як духовної єдності

людства; 4) принцип критичності; 5) принцип моральної відповідальності вчених; 6) принцип творчості; 7) принцип соціальності науки.

В. Вернадський під терміном "ноосфера" позначав новий стан в еволюції природи, пов'язаний з появою колективної цивілізаційної людської свідомості. Цей стан він став називати етапом еволюції біосфери, обумовлений цілеспрямованою діяльністю спільноти людей на перетворення природи. В. Вернадський вбачав важливі завдання створення ноосфери, що стоять перед людством. Вчений визначає такі необхідні умови створення ноосфери у його розумінні: 1) піднесення наукової думки; 2) створення єдності людства на ґрунті інтернаціоналізації науки; 3) моральна відповідальність вчених за використання наукової роботи для руйнівної мети; 4) соціальність науки. Процес переходу біосфери в ноосферу невідворотно несе риси свідомості, цілеспрямованої діяльності, творчої праці. Становлення етапу ноосфери В. Вернадський пов'язує з дією багатьох факторів: 1) єдністю біосфери та людства; 2) єдністю людського роду; 3) планетарним характером людської діяльності та її зв'язком з геологічними процесами; 4) розвитком демократичних форм людського співжиття; 5) прагненням до миру народів планети; 6) небувалим розвитком ("вибухом") науки й техніки.

Кінець ХХ століття – це час усвідомлення кризи цивілізації, заснованої на індивідуалізмі, споживанні та підкоренні природи. Це час усвідомлення того, що природа має абсолютну цінність не тому, що вона приносить користь, а тому, що без неї неможливе існування людства. Настала епоха науки екології, яка взяла на себе функцію інтегрування людських знань та роль лоцмана людської історії. Наприкінці ХХ століття суспільство опинилося перед найважливішим моментом свого розвитку. Протягом всієї історії свого існування людина спиралася на природо руйнівну структуру господарювання. Напередодні ХХІ століття людство ступило на поріг нової складної епохи - екологізації усіх сфер виробничої діяльності. Інакше кажучи, людству, незалежно від його волі та бажання, доводиться вступати в «ноосферний» період розвитку та вирішувати такі глобальні проблеми, до яких воно ще повною мірою не готове.

В.І Вернадський у статті "Кілька слів про ноосферу" опублікував свої думки про подальший розвиток біосфери та її перехід у нову якість - ноосферу. Створення ноосфери, як це уявляв В.І. Вернадський, вимагає виконання декількох важливих умов: об'єднання всього людства навколо єдиних цілей та задач; створення єдиної інформаційної мережі; свобода виконання прийнятих рішень перетворення навколишнього середовища за рахунок необмеженого доступу до ресурсів та енергії; рівність та високий добробут усіх членів суспільства; виключення війни як засобу вирішення соціальних конфліктів.

У сучасному суспільстві ці умови не виконуються, людська цивілізація продовжує знаходитися у фазі нестійкого розвитку, коли внутрішні конфлікти перешкоджають вирішенню глобальних проблем. Складність та трагізм сучасного історичного періоду полягає в тому, що біосфера вже не може саморегулюватися за рахунок природних механізмів, тоді як ноосфера, яка управлятиметься загальнолюдським розумом, ще не існує. Світовому співтовариству необхідна єдина концепція виживання. Людство на роздоріжжі – треба зробити відповідний вибір: або екологічне усвідомлення, або продовження стихійного розвитку з виходом за межу ризику та можливим крахом цивілізації. Можливі лише три варіанти подальшого розвитку людської цивілізації (табл. 1).

Таблиця 1

Три варіанти подальшого розвитку людської цивілізації

Варіанти	Ознаки розвитку	Сутність варіанту розвитку
Перший варіант	Технократичний: продовження максимального споживання ресурсів, виснаження ґрунту, накопичення негативних впливів на середовище, урбанізація територій, ріст чисельності населення.	По суті – це шлях до катастрофи, оскільки для створення штучної біосфери у людства немає достатньої кількості ресурсів та енергії.
Другий варіант	Докорінна зміна стратегії розвитку суспільства, перехід на екологічно чисті технології, альтернативне сільське господарство, скорочення споживання ресурсів, самообмеження потреб, регулювання народжуваності, повне роззброснення.	Цей варіант досить складний через кардинальність соціальної та виробничої перебудови.
Третій варіант	Який сьогодні вважається найбільш придатним – проміжний.	Це поступова зміна технократичного шляху розвитку суспільства на шлях екологічний.

Джерело: авторське формулювання

У нашому дослідженні важливим є об'єктивний контекст (тут у авторському розумінні тісний взаємозв'язок об'єкта і середовища) трактування явищ і процесів, які визначаються як закономірності теорії і практики економіко-екологічного відтворення (термін «контекст» - лат. contextus – тісний зв'язок, сплетення, у ширшому значенні контекст - середовище, в якому існує об'єкт). Слід зазначити, що юридичне тлумачення закону, як документу, як акту влади ми знайшли. Закон - це нормативно-правовий акт, що приймається в особливому порядку органом законодавчої влади або референдумом, має вищу юридичну чинність і регулює найбільш важливі суспільні відносини. Основні ознаки закону:

1) закон являє собою різновид нормативно-правових актів (у їхній системі є закони й підзаконні акти) і як усякий інший нормативний акт містить норми права (загальні правила поведінки), адресовані відповідним суб'єктам права;

2) закон приймається органом законодавчої влади (вищим представницьким органом державної влади) - парламентом країни або всенародним голосуванням (референдумом);

3) закон приймається органом законодавчої влади в особливому процедурному порядку (стадії законотворчості), передбаченому Конституцією України й регламентом парламенту (див. п. 4 ст. 82 Конституції України);

4) закон у системі нормативно-правових актів (системі законодавства) має вищу юридичну чинність;

5) закон регулює найбільш важливі (основні, найбільш значимі) суспільні відносини, які становлять предмет компетенції парламенту країни;

6) закон у системі законодавства ставиться до числа найбільш стабільних нормативно-правових актів. Згідно п.2 ст.8 Конституції України (Основного Закону України) - Конституція України має найвищу юридичну чинність [13].

Економічні категорії - це логічні поняття, які виражають суттєві сторони економічних явищ і процесів, кожна категорія відбиває окремі сторони економічних відносин, що в сукупності характеризують сутність економічних явищ і процесів (виробництво, відтворення, споживання, попит, пропозиція, товар, гроші, прибуток, витрати, собівартість, ціна, дохід, рентабельність тощо). Економічні категорії більш динамічні (змінювані), ніж економічні закони, але економічні закони знаходяться на більш високому рівні пізнання економічних явищ і процесів. Кожен закон наче групує навколо себе певну кількість (в залежності від складності закону) економічних категорій. В сучасній економічній теорії вживаються такі категорійні поняття, як "Економічний принцип", "Економічна модель", "Економічний закон" - ці терміни означають узагальнення, або констатацію закономірностей в економічній поведінці людей та суспільства.

Сумнівним і необґрунтованим є твердження окремих вчених, що економічні закони діють по аналогії з екологічними (природними) законами, які насправді не визначаються і не керуються людиною. Ось приклади: що купувати (попит), що виробляти (пропозиція), для кого виробляти, як виробляти визначає людина; курс валюти формує людина; правила торгівлі встановлює людина і т.д. Звідки ж об'єктивність економічних законів, коли вони існують лише як наслідок господарської діяльності людини, немає господарської діяльності – немає економічних законів. Адже сонце сходить і заходить без існування і впливу людини, а, наприклад, попит і пропозиція не існуватимуть без людини. Чи можна те, що виникає внаслідок творіння людини вважати об'єктивним, таким що існує як закон природи? На прикладі сонця об'єктивність економічних законів полягає хіба що в тому, що сонце не скрізь самотньо світить і гріє, й люди не усі економічно успішні: є дуже багаті та дуже бідні. Одночасно цей факт вказує на суб'єктивність економічних законів: для одних людей все і забагато, для інших – нічого...

Враховуючи суб'єктивний фактор "Економічних законів", на відміну від космічних або екологічних, економічна наука є більш "приземленою", "меркантильною" та "уречевленою"... Всесвіт навколо нас – людей, це лише та частка Світу, яку ми можемо "побачити у докільлі, на столі у кухні, відчуті у кишені" тощо. Якщо весь Світ: галактичний вимір, глобальний вимір, екологічний вимір побудовані за законами певного системного виміру, то по логіці, процеси економіко-екологічного відтворення, які відображають певну систему, теж повинні бути наділені певними закономірностями. На рис. 1. схематично представлено категорійний алгоритм загальної компетенції законів, положень, принципів та правил.

Рис. 1. Схематичне представлення категорійного алгоритму загальної компетенції законів, положень, принципів та правил

Джерело: авторська інтерпретація

За наявності великого кола теоретичних суджень й трактувань космічних, екологічних та економічних законів, ні в літературі, ні у "Вікіпедії", ні в "Інтернетресурсі", немає чітких і однозначних визначень самих категорій що таке: "космічний закон", "екологічний закон", "економічний закон"? Деякі науковці стверджують що є «відкривачами», наприклад, економічного закону, при цьому забуваючи пояснити, що саме вони вкладають у визначення категорійного поняття «економічний закон». Таким чином окремі «науковці-волюнтаристи» намагаються формулювати космічні, екологічні та економічні закони, не вдаючись у

елементарне розуміння самих категорій... Поняття «волюнтаризм» (лат. voluntas - воля), це течія у філософії, що визнає волю особливою, надприродною силою, що лежить в основі психіки і буття в цілому. Теорія, згідно з якою воля є першоосновою і творцем дійсності, основним фактором у психічному житті людини всупереч розумові; соціально-політична діяльність, яка, нехтуючи об'єктивними законами історичного розвитку, керується суб'єктивними бажаннями й довільними рішеннями осіб, які її здійснюють. Можливо саме тому, як у нашому суспільстві, так, і на рівні світової цивілізації, ми маємо уперте цинічне ставлення до будь-яких законів взагалі? Нас цікавить об'єктно-предметне визначення цих понять, тому ми спробуємо сформулювати власне авторське тлумачення, яке б відповідало сутнісній чіткості й однозначності визначення даних категорій.

У таблиці 2 нами представлено визначення термінів і категорійних понять загальної компетенції законів, положень, принципів та правил: узагальнені трактування та сформульовані власне автором.

Нами сформульовано ряд понять (категорій), що трактують закономірності економіко-екологічного відтворення й можуть претендувати на компетенцію закономірних положень, принципів і правил поведінки людей у постійному системному процесі "виробництва – споживання - відтворення". Вони все-таки вносять деякі зміни в рівень знань, надають можливість встановити вплив суб'єктивного фактора на об'єктивно існуючі закономірні явища і процеси упорядкування і збалансування системи економіко-екологічної взаємодії. На основі виконаних досліджень можна пояснити наступні категорійні поняття: «економіко-екологічна наука»; "економіко-екологічна територіально-виробнича організація"; "економіко-екологічна територіально-міжгалузева інтеграція"; "економіко-екологічне відтворення"; "економіко-екологічний потенціал"; "відтворення економіко-екологічного потенціалу"; «економіко-екологічне моделювання» та «регулювання процесів економіко-екологічного відтворення», представлено у табл. 3.

Таблиця 2

Визначення термінів і категорійних понять загальної компетенції законів, положень, принципів та правил

Узагальнені трактування	Актуалізовані власне автором
<p>Термін «Закон». Філософсько-наукова категорія, яка відображає необхідне, істотне, стійке, повторюване, загальне для даної галузі відношення між явищами об'єктивної дійсності; об'єктивний, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їх внутрішньої природи, сутності. Термін "закон" є ієрархічною вершиною вираження Світу, природи і взаємовідносин між людьми або у суспільстві.</p>	<p>Категорійне поняття "Космічний закон". Слід розуміти як причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності між явищами і процесами, які виникають у Всесвіті (космосі, міжгалактичному просторі), мають об'єктивний характер, тобто розвиваються і функціонують незалежно від волі людей. Можуть виникати і функціонувати поза людською свідомістю або діяльністю, діють вічно, або доти, поки існує простір і час.</p>
<p>Термін "Концепція єдності чотирьох факторів" або "чотирьохфакторна концепція". Це чотирьохвимірне концептуальне оформлення глобальних трансформаційних процесів економічного розвитку: перший фактор - перебудови й зміни екосистем, їх взаємодії, оптимізації структури; другий фактор - врахування екологічних, економічних, соціальних і сировинних екосистемних функцій; третій фактор – балансу інтересів у економіко-екологічній взаємодії "виробництва – споживання – відтворення"; четвертий фактор – дотримання раціонального НТП у розумінні нешкідливого впливу на природу і довкілля у процесах використання природних ресурсів.</p>	<p>Категорійне поняття "Екологічний закон". Слід розуміти як причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності між явищами і процесами, які виникають у природному середовищі (яке існує навіть усупереч волі людини) існування живих організмів на планеті Земля, мають об'єктивний характер, тобто розвиваються і функціонують незалежно від волі людей. Умови існування живих організмів складаються з тих, що існують незалежно від людини, можуть створюватися власне людиною. Також, як і у "космічному законі", можуть виникати і функціонувати поза людською свідомістю або діяльністю, діють вічно, або доти, поки існує простір, час та умови існування живих організмів (сукупність біотичних та абіотичних умов).</p>
<p>Термін "Закономірний принцип". Походить від латинського "principium" і означає "начало", "основа" – у нашій системі понять, це теоретико-методологічні основи побудови закономірних положень. Або іншими словами, принцип: це те первинне, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки; це внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується у житті, в різних сферах діяльності.</p>	<p>Категорійне поняття "Економічний закон". Слід розуміти як причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності (предмет господарської діяльності) між явищами і процесами господарської діяльності (об'єкт господарської діяльності). Причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності господарської діяльності мають суб'єктивний характер, тобто залежать від волі людей. При цьому діяльність людини призводить до трансформації природного середовища у техногенне (створені об'єкти внаслідок цілеспрямованої діяльності людства) й соціальне середовища (досягнення людства внаслідок інтелектуальної діяльності людини). Явища і процеси господарської діяльності виникають, функціонують й розвиваються лише у процесі економічної діяльності людей, яка є основою економічного життя, керуваною людьми. Цілеспрямована діяльність відрізняє людину від усіх інших живих істот планети Земля - вона є специфічно людською формою активності, необхідною умовою існування суспільства і цивілізації. Економічні закони визначають свідомість, волю, вчинки й дії людей - членів</p>

	суспільства; діють на базисі певних економічних, екологічних, соціальних та сировинних умов та перестають діяти, коли ці умови зникають.
--	--

Закінчення табл. 2

Узагальнені трактування	Актуалізовані власне автором
Термін "Правила поведінки людей". Це термін, яким слід пояснювати реалізацію на практиці сформульованих закономірних принципів, закономірних положень і відкритих та пізнаних або обґрунтованих законів. Правила, це норми, які сформульовані на основі пізнання законів чи закономірностей, пояснюють що діяти треба саме так.	Категорійне поняття «Економіко-управлінська система економіко-екологічного відтворення». Це розробка теоретико-методологічної й прикладної концепції регулювання поведінки суспільства (цивілізації) у системі «виробництво – споживання - відтворення» в умовах суттєвих обмежень економічних, екологічних, сировинних і соціальних ресурсів. Свого роду функціонально-прикладний інструментарій регулювання національної економіки (глобальної економіки) у межах сформованої системи суспільного відтворення, яка ґрунтується на постійному використанні й відтворенні (відтворювальних) наявних ресурсів, забезпечує реалізацію економічних інтересів країни та функціонує за об'єктивними економічними законами.
Термін "Економічний принцип". Це теоретичні узагальнення, що містять певні допущення, усереднення, які відображають загальні тенденції розвитку економічної системи. Також вони віддзеркалюють взаємозв'язки економічних явищ, але менш стійкі і мають менш обов'язковий характер.	Категорійне поняття "Економічна модель". Це теоретична модель, збудована для аналітичного опису економічних процесів за допомогою відносно невеликого числа концепцій або змінних. "Економічна модель" може бути, як якісною, так, і стохастичною або детермінованою математичною моделлю.
Термін "Закономірне положення". Слід трактувати як теоретико-методологічні основи формування законів.	Категорійне поняття "Якісна економічна модель". Це теоретична модель, збудована для аналітичного опису економічних процесів за допомогою якісних (фактичних) кількісних показників.
Термін «Закономірність». Певна впорядкованість подій, відносна постійність, сталість головних детермінуючих факторів, регулярність зв'язку між речами, скерування явищ і процесів, риси, ознаки, характеристика явищ і процесів тощо.	Категорійне поняття "Стохастична економічна модель". Це ймовірнісна модель, у якій використовується одна або більше випадкових величин для врахування невизначеності процесу, або в якій вхідні дані будуть представлені відповідно до деякого статистичного розподілу.

Джерело: авторське формулювання

Економіко-екологічне відтворення є основою постійного повторення процесів відтворення, які лежать в основі пояснення і схематичного представлення "Колеса відтворення економіко-екологічного потенціалу". На рис. 2 схематично представлено "Колесо відтворення економіко-екологічного потенціалу": ЕЕВ – економіко-екологічне відтворення; скеруванням економічного процесу є відтворення економічного, екологічного, сировинного і соціального потенціалів; базуючись при цьому на продуктивних (задіяних) і потенційних (незадіяних) ресурсах, якими володіє макроекономіка країни, або світове господарство на глобальному рівні економіки.

Слід зауважити, що зазначені нами види процесів відтворення, створюють між собою парні гармонізовані взаємозв'язки і потребують врахування цього факту у наукових дослідженнях та прикладній реалізації процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу. Економіко-соціальні та еколого-сировинні взаємозв'язки у процесах економіко-екологічного відтворення можна показати схематичною формулою (див. формула 1).

**Схематична формула
економіко-соціальних та еколого-сировинних взаємозв'язків
у процесах економіко-екологічного відтворення:**

Джерело: авторська інтерпретація

$$EEB = [BE_n\P \leftrightarrow BC_n\P] \leftrightarrow [BC_n\P \leftrightarrow BE_d\P] \rightarrow \text{оптимум}, [1]$$

де **EEB** – економіко-екологічне відтворення; перший парний гармонізований взаємозв'язок: **BE_nΠ** – відтворення економічного потенціалу й **BC_nΠ** – відтворення соціального потенціалу (економіко-соціальний взаємозв'язок); другий парний гармонізований взаємозв'язок: **BE_dΠ** – відтворення екологічного потенціалу та **BC_nΠ** – відтворення сировинного потенціалу (еколого-сировинний взаємозв'язок).

Тобто, стан і якісні параметри відтворення економічного потенціалу визначає відтворення соціального потенціалу, і навпаки. А стан і якісні параметри відтворення сировинного потенціалу визначає відтворення екологічного потенціалу, і навпаки. Принциповою методологічною основою дослідження явищ і процесів

економіко-екологічного відтворення є аналіз економіки минулого, економіки сьогодення, з тим, щоб можна було об'єктивно прогнозувати економіку майбутнього.

Нами представлено схематичний принциповий методологічний алгоритм дослідження явищ і процесів економіко-екологічного відтворення у просторово-часовому контексті. Його прикладною економічною сутністю є прогнозування нової моделі інноваційно-інформаційно-інвестиційної економічної системи (економіки "трьох "І") у просторово-часовому контексті, зображено на рис. 3.

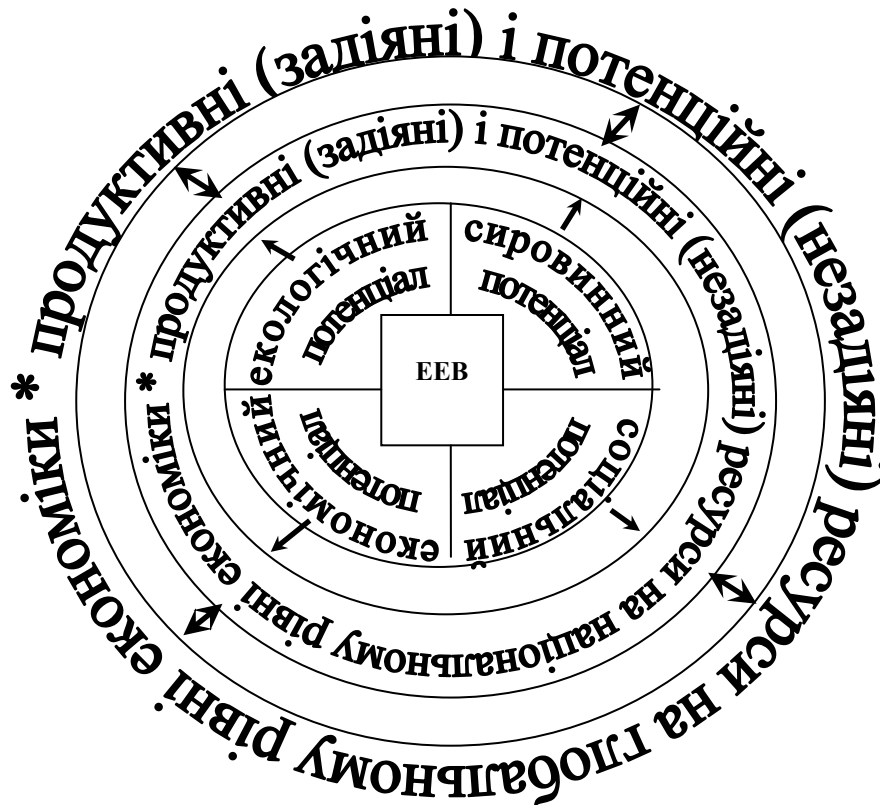

Рис. 2. Колесо відтворення економіко-екологічного потенціалу

Джерело: авторська інтерпретація

У табл. 4 нами систематизовано класифікаційну характеристику процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу: 1) види процесів відтворення; 2) назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу; 3) ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу.

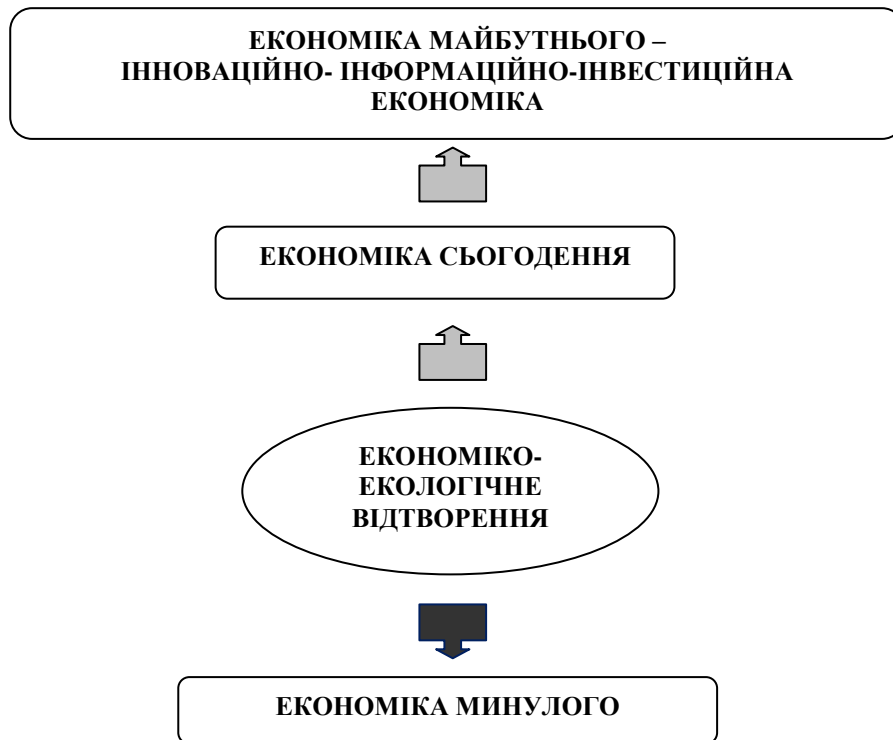
Схематично розроблена автором економічна система раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення приведена на рис. 4.

Виділені нами систематизовані класифікаційні характеристики процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу (табл. 4) виражають 1-й блок даної системи (види процесів відтворення, назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу, ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу). Крім того ця система характеризується ще чотирма сутнісними блоками.

Блок 2. Оптимальний баланс інтересів і функцій у системі "виробництво ↔ споживання ↔ відтворення". Система "виробництво ↔ споживання ↔ відтворення" є основою процесу суспільного відтворення у будь-якій країні. Суспільне відтворення є узагальнюючим макроекономічним процесом, цей процес відбувається на рівні усього суспільства. Суспільне відтворення - це процес суспільного виробництва, який слід розуміти не як окремий одноразовий акт, а як постійно повторюваний процес, що перебуває в постійному процесі свого відновлення. Він охоплює всі фази й всі без винятку сторони суспільного виробництва. Цей макроекономічний процес покликаний виконувати три основні завдання національної економіки: 1) відтворювати робочу силу; 2) відтворювати виробничі відносини та 3) відтворювати сукупний суспільний продукт (матеріальні блага для суспільного споживання). Оптимальний баланс інтересів і функцій у системі "виробництво ↔ споживання ↔ відтворення": означає об'єктивну необхідність узгоджувати суспільний процес "виробництва ↔ споживання ↔ відтворення" з наявними економічними, екологічними, сировинними та соціальними ресурсами, з можливостями гармонізації цього процесу на регіональному, національному та глобальному рівнях. Важливість розуміння досягнення балансу інтересів і функцій цієї економічної системи на основі об'єктивних законів економіки.

Дослідження явищ і процесів економіко-екологічного відтворення у просторово-часовому контексті дозволяє виявити прогресивні (позитивні, конструктивні фактори) та деструктивні (негативні, руйнівні

фактори) сторони економічного розвитку, що у подальшому спонукає до розроблення оптимальної системи економіко-екологічного відтворення, це стосується, як окремих національних економічних систем, так і глобальної економіки у цілому. При цьому, просторовим виміром економіки слід вважати економіку підприємств, економіку регіонів, економіку країни та глобальну економіку (у майбутньому - економіку космосу). А часовим виміром економіки слід вважати економіку минулого, економіку сьогодення і економіку майбутнього.

Рис. 3. Схематичний принцип методологічного алгоритму прогнозування нової моделі інноваційно-інформаційно-інвестиційної економічної системи у просторово-часовому контексті

Джерело: авторська інтерпретація

Блок 3. Стратегічне спрямування системи (центральне місце системи): сталий розвиток і глобалізація економіки. Стратегічне спрямування системи (центральне місце системи): сталий розвиток і глобалізація економіки. Головні складові сталого розвитку і глобалізації економіки – екологічне виробництво, екологічне споживання, екологічне відтворення, екологічна якість, екологічна культура, екологічне довкілля. Головні цілі формування якісних біоетичних (етики життєдіяльності) критеріїв суспільних відносин на національному й глобальному рівнях – якість людського розвитку, якість управління суспільним розвитком, індекс (якість) благополуччя особистості. На початку III тисячоліття людство ще гостріше усвідомило, що процеси глобалізації не принесли позитивних стабілізуючих наслідків для населення Землі, які очікувалися. За даними ООН, упродовж останнього десятиліття розрив між бідними і багатими країнами суттєво збільшився, неподоланими залишилися проблеми бідності і голоду, дитячої смертності, нестачі питної води; екологічні дисбаланси набрали ще загрозливіших масштабів. Все це актуалізувало пошуки теорій виживання людства в період глобалізації – теорій, у центрі яких була б людина нинішня і майбутня, а її життєвим середовищем – нормальна екосистема.

Це можливо тільки за умов ресурсозберігаючої економіки та соціального захисту хоча б у тих межах, які були встановлені на "Самиті тисячоліття" ООН. Поштовхом для осмислення та реалізації сталого розвитку, як найважливішого питання у міжнародному порядку денному, була Конференція ООН із захисту навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) і "Світовий Самит" із сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.). За цей період більше ніж 50 країн виробили національні стратегії сталого розвитку, був накопичений досвід щодо їхніх імплементацій. Докладно аналізуючи сутність і принципи сталого розвитку, заглиблюючись у існуючі його виміри і оцінки, науковці дають розширене визначення сталого розвитку, яке складається з двох взаємопов'язаних частин:

– перша: "сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і водночас не завдає шкоди потребам і можливостям прийдешніх поколінь";

– друга: "сталий розвиток – це поєднання, взаємодія, інтеграція трьох складових – економічного розвитку, соціального прогресу і захисту навколишнього середовища".

Концептуально важливою є думка дослідників, що втілення принципів сталого розвитку залежить від здатності Західної Європи та США перевести сучасну силову глобалізацію на шлях демократичної глобальної інтеграції, що передбачає використання нових інформаційних, інноваційних та інтелектуальних ресурсів. Євроатлантична спільнота повинна відмовитися від побудови системи силового глобалізму, який є модерною формою "глобального тоталітаризму", і повернутися до реалізації доктрини глобальної демократії та глобального солідаризму на основі принципів ноосферного розвитку. Суттєво наближена до цих критеріїв європейська модель "екосоціальної ринкової економіки", яка нині пропонується майже в кожній програмі консервативних, соціал-демократичних і ліберальних партій провідних країн ЄС, і є сучасною європейською реалізацією концепції сталого розвитку. Вона була офіційно закріплена ЄС 2001 р. з прийняттям "Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу", що визначає загальний вектор змін на рівні політики і законодавства як ЄС у цілому, так і його держав-членів. "Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу" може бути стратегічним орієнтиром для України, яка знаходиться на стадії пошуку стратегії сталого розвитку, й намагається стати складовою глобалізованого світу.

Таблиця 3

**Трактування понятійно-категоріального термінологічного апарату базису
регулювання економіко-екологічного відтворення**

№ п/п	Назва термінологічних понять	Сутність термінологічних понять
1.	"Економіко-екологічна наука"	Вивчає явища і процеси "економізації екології", досліджує та обґрунтовує економічними закономірностями: науково-прикладні основи раціонального природокористування – збільшення або збереження ресурсної бази і покращення природного середовища; передбачення й прогнозування потенційної невдачі від наслідків господарської діяльності, імовірної міри виникнення небезпеки для довкілля (відповідно потенційних втрат); необхідність економічних компенсаційних витрат для усунення фактичних збитків; регулювання відтворення економічного, екологічного, соціального та сировинного потенціалів. Цільовим центральним положенням науки є досягнення гармонізації природокористування і природоохоронної діяльності, забезпечення якості людського та успішного сталого суспільного розвитку.
2.	"Економіко-екологічна територіально-виробнича організація"	Взаємообумовлена спільність функціонування системи "виробництва – споживання – відтворення", яка забезпечує поліфункціональне економіко-екологічне відтворення природних ресурсів в умовах певної території на основі науково-обґрунтованої трансформації існуючої моделі природокористування і природоохоронної діяльності та стан якісного функціонування суспільства.
3.	"Економіко-екологічна територіально-міжгалузева інтеграція"	Поглиблення горизонтальних та вертикальних економіко-екологічних зв'язків, обумовлених процесами активізації відтворювальних факторів ринкової економіки та спрямованих на полігалузеву координацію господарської діяльності на заданій території на основі науково обґрунтованої трансформації існуючої моделі природокористування.
4.	"Економіко-екологічне відтворення"	Постійний процес суспільного відтворення і природокористування, заснований на забезпеченні поліфункціональності екосистем, оптимального балансу інтересів і функцій у економічному циклі "виробництва – споживання – відтворення", раціонального науково-технічного прогресу в умовах трансформації й розвитку існуючої моделі економіко-екологічного середовища.
5.	"Економіко-екологічний потенціал"	Це наявні можливі до використання економічні, екологічні, сировинні і соціальні ресурси для задоволення потреб життєдіяльності суспільства у системному економіко-екологічному процесі "виробництво – споживання – відтворення".
6.	"Відтворення економіко-екологічного потенціалу"	Це створення економічних умов для раціонального використання, збереження і відновлення економічних, екологічних, сировинних та соціальних ресурсів, а також забезпечення відповідного якісного рівня функціонування соціальних відносин і життєдіяльності людини.
7.	«Економіко-екологічне моделювання»	Це метод наукового комплексного представлення економіко-соціальних та еколого-сировинних взаємозв'язків в процесі "виробництва – споживання – відтворення" у вигляді економіко-математичних функцій, критеріїв, обмежень тощо. Метод економіко-екологічного моделювання розглядається як наукова методологія, завданням якої є виявлення закономірних положень, принципів, правил поведінки людей в умовах економічних, екологічних, соціальних та сировинних обмежень. Розробка економіко-екологічної моделі здійснюється з метою отримання достовірної наукової інформації про об'єкт і предмет дослідження, а на цій основі встановлення оптимальних регуляторів економіко-екологічного відтворення.
8.	«Регулювання процесів	Регулювання розглядається як управлінська функція з стабілізації або збалансування економічної системи. Категорію "регулятори", стосовно економіко-

	економіко-екологічного відтворення»	екологічної сфери, слід розуміти як критерії, принципи, положення, правила, стандарти, показниково-нормативну базу, економіко-математичні моделі, регуляторні індикатори тощо упорядкування і збалансування системи економіко-екологічної взаємодії.
--	--	--

Джерело: авторське формулювання

Серед глобальних стратегій нашу державу насамперед цікавлять стратегії безпечного розвитку і стратегії сталого розвитку, зокрема, ідея та ініціатива Глобального плану Маршалла, яка, починаючи з 2003 р., активно дискутується у світі. На думку українських дослідників, кожна держава, у тому числі й Україна, мають знайти свої інтереси в цій системі. Глобальні, регіональні та національні стратегії сталого розвитку та досвід їхньої імплементації реалістично окреслюють загрози і виклики сталому розвитку національних економік в добу глобалізації економіки [14].

Таблиця 4

**Систематизована класифікаційна
характеристика процесів
відтворення економіко-екологічного потенціалу**

Види процесів відтворення	Назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу	Ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу
Відтворення економічного потенціалу	Економічний потенціал: товарне виробництво і товарообмін, експортно-імпортні відносини, надання різноманітних економічних послуг, право власності на майно; володіння капіталом та отримання прибутків і т.д. Централізований спосіб задоволення різноманітних суспільних потреб на внутрішньоекономічному та зовнішньоекономічному рівнях.	Відтворення робочої сили: розвиток людського фактора: постійне відтворення та підтримання фізичних, розумових, професійних сил та здібностей людини. Гармонізація життєдіяльності людського суспільства завдяки врахуванню ролі людського фактора (підвищення рівня життя, освітнього та професійного рівня людей) та добрій керованості соціальними процесами в т.ч. процесами народжуваності і смертності населення (для України збільшення кількості населення).
		Відтворення виробничих відносин: відтворення відносин власності, відносин у процесі постійного відтворення виробництва, обміну, розподілу і споживання (підприємницька ініціатива, економічна свобода). Тиражування (диверсифікація), вдосконалення та трансформація виробничих відносин відповідно до розвитку продуктивних сил та суспільства.
		Відтворення сукупного суспільного продукту: просте відтворення в розмірах попередніх років; звужене відтворення в розмірах, менших, ніж ССП минулих років; розширене відтворення у масштабі, який збільшується. Натуральне господарство, регулювання станів економічних криз та інших негараздів; забезпечення всебічного розвитку суспільства завдяки гармонізації виробництва та розподілу валового внутрішнього продукту.
Відтворення екологічного потенціалу	Екологічний потенціал: середовищезахисна роль екосистем; обмеженість і доцільність споживання тих чи інших груп ресурсів і корисностей які вони продукують; раціональне використання, охорона і відтворення природних ресурсів; якість стану довкілля; якість життєдіяльності людини.	Відтворення природних ресурсів: виробничих запасів деревини, посівних площ, природно-заповідного фонду, пошкоджених земель, відновлення цілісного комплексу природного середовища тощо. Раціональне споживання природних ресурсів як головний економіко-екологічний фактор існування людського суспільства в попередньому або кращому стані. Необхідність збалансування екологічної рівноваги, тобто дотримання екологічного балансу в деградованому природному середовищі через недбалу господарську діяльність людини.

Відтворення соціального потенціалу	Соціальний потенціал: соціальна інфраструктура територій; організаційні підприємницькі структури; соціальна популяризація підприємницької свободи та ініціативи; людський фактор і організаційна культура; обсяги робіт, робочі місця; регулювання зайнятості населення; надання соціальних послуг – охорона здоров'я, рекреаційні послуги, туризм і відпочинок тощо.	Формування інноваційно-інвестиційного соціального середовища, закладка основ "ноосферного суспільства": популяризація і поширення знань, створення підприємницького середовища, ринку праці, ринку робочої сили, ринку соціальних послуг тощо.
---	--	---

Закінчення табл. 4

Види процесів відтворення	Назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу	Ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу
Відтворення сировинного потенціалу	Сировинний потенціал: земля, надра, ліси, корисні копалини; харчові, кормові, лікарські, деревинні, технічні, захисні, водні, рекреаційні і естетичні ресурси; продукування фітомаси і кисню та інші ресурси. Відновлювальні, частково відновлювальні, невідновлювальні природні ресурси є основою сировинного потенціалу.	Первинна продукуюча та відновлювальна властивість екосистем і їх потенціальна можливість продукувати та збільшувати продуктивні ресурси й корисність. Інтенсифікація відтворення відновлювальних (лісові, рослинні, тваринного світу) та частково відновлювальних (земельні, водні) природних ресурсів. Раціональне й бережливе використання невідновлювальних природних ресурсів (корисні копалини: паливні – кам'яне вугілля, буре вугілля, торф, нафта, природний газ; металічні – залізні руди, марганцеві руди, нікелеві руди, ртутні руди, золото; хімічна сировина – графіт, озокерит, фосфорити, сірка, калійні солі, кам'яна сіль; будівельна сировина – вапняк, каолін, мармур, граніт, вогнетривкі глини, крейда, мергель, пісковик та ін.).

Джерело: авторське формулювання

Блок 4. Раціональний науково-технічний прогрес (раціональне управління природокористуванням і природоохоронною діяльністю). Раціоналізм (латиномовне – розумний) – напрям у теорії пізнання, що на протигагу емпіризмів, вважає єдиним джерелом і критерієм пізнання розум (теоретичне мислення), або розсудкове ставлення до дійсності, отже раціональний – це розумовий, доцільний [15, с. 575]. Раціональний науково-технічний прогрес (раціональне управління природокористуванням і природоохоронною діяльністю) – означає формування як державної так і міжнародної політики в сфері управління природоохоронною діяльністю та природокористуванням на основі науково-обґрунтованої логіки (розумні принципи розвитку), на всебічному визначенні взаємозв'язків та збалансованості економічних, екологічних, соціальних і сировинних факторів у процесі суспільного відтворення з урахуванням основних напрямків подолання негативної тенденції на регіональному, національному та глобальному рівнях, з урахуванням умов економічної трансформації – сталого розвитку і глобалізації економіки.

Науково-обґрунтоване врахування закономірностей відтворення природних ресурсів, економічність та доцільність їх використання, підвищення ефективності використання, охорони та відновлення природних ресурсів. Комплексний підхід до удосконалення економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності шляхом запровадження ринкових механізмів екологічного регулювання та стимулювання: екологічного менеджменту, екологічного аудиту, удосконалення екологічного оподаткування, екологічного ціноутворення, системи стягнення, системи фінансування, екологічного страхування природоохоронної діяльності, як основних заходів підвищення наукового рівня управління в сфері раціонального використання природних ресурсів та збереження довкілля.

Блок 5. Рівні прояву окремих складових факторів даної економічної системи. Рівні прояву окремих складових факторів даної економічної системи: регіональне економіко-екологічне середовище; національне економіко-екологічне середовище та глобальне економіко-екологічне середовище. В геополітичному фокусі розрізняють глобальний рівень, регіональний (декілька країн), національний та субрегіональний (внутрішньо-державний територіально-адміністративний поділ). Окремі регіони країни фактично є субрегіональним рівнем прояву світових геополітичних та геоekonomічних процесів. Рівні прояву окремих складових факторів даної економічної системи передбачають об'єктивну необхідність оперувати сферами проникнення економічних

інфраструктур відносно геополітичного та гео економічного спектрів сучасного стану світового середовища та його перспектив; оперувати цивілізаційними процесами взаємопов'язаного поширення товарів, послуг, мови, культури, технологій, етик у інформаційних просторах – через телебачення, радіо, Інтернет, комп'ютерні ігри та рекламу. При цьому слід пам'ятати, що домінуючим фактором регіоналізації, націоналізації та глобалізації сьогодні є не географічні, геокультурні або геополітичні умови, а гео економічні – економічне інфраструктурне дослідження і "завойовування" світового економічного простору.

Основні узагальнення і висновки. Нами проаналізовано, узагальнено та інтерпретовано відносно поставленої проблеми фундаментальні наукові погляди. Актуалізовано терміни "космічний закон", "екологічний закон", "економічний закон", «національна економіка», «економіко-управлінська система економіко-екологічного відтворення». Схематично представлено категорійний алгоритм загальної компетенції законів, положень, принципів та правил. Сформульовано теоретичні категорії та представлено "Колесо відтворення економіко-екологічного потенціалу". Систематизовано класифікаційну характеристику процесів відтворення економіко-екологічного потенціалу: 1) види процесів відтворення; 2) назва параметрів за видовою роллю і функцією відтворення потенціалу; 3) ознаки і сфери прояву та впливу відтворення потенціалу. Показано схематичну формулу економіко-соціальних та еколого-сировинних взаємозв'язків у процесах економіко-екологічного відтворення. Схематично представлено принципів методологічний алгоритм дослідження явищ і процесів економіко-екологічного відтворення з метою прогнозування нової моделі інноваційно-інвестиційно-інформаційної економічної системи (економіки "трьох "І") у просторово-часовому контексті, а також розуміння «економічної системи раціональних відносин суспільного відтворення і природокористування» та характеристика п'яти ключових блоків цієї системи.

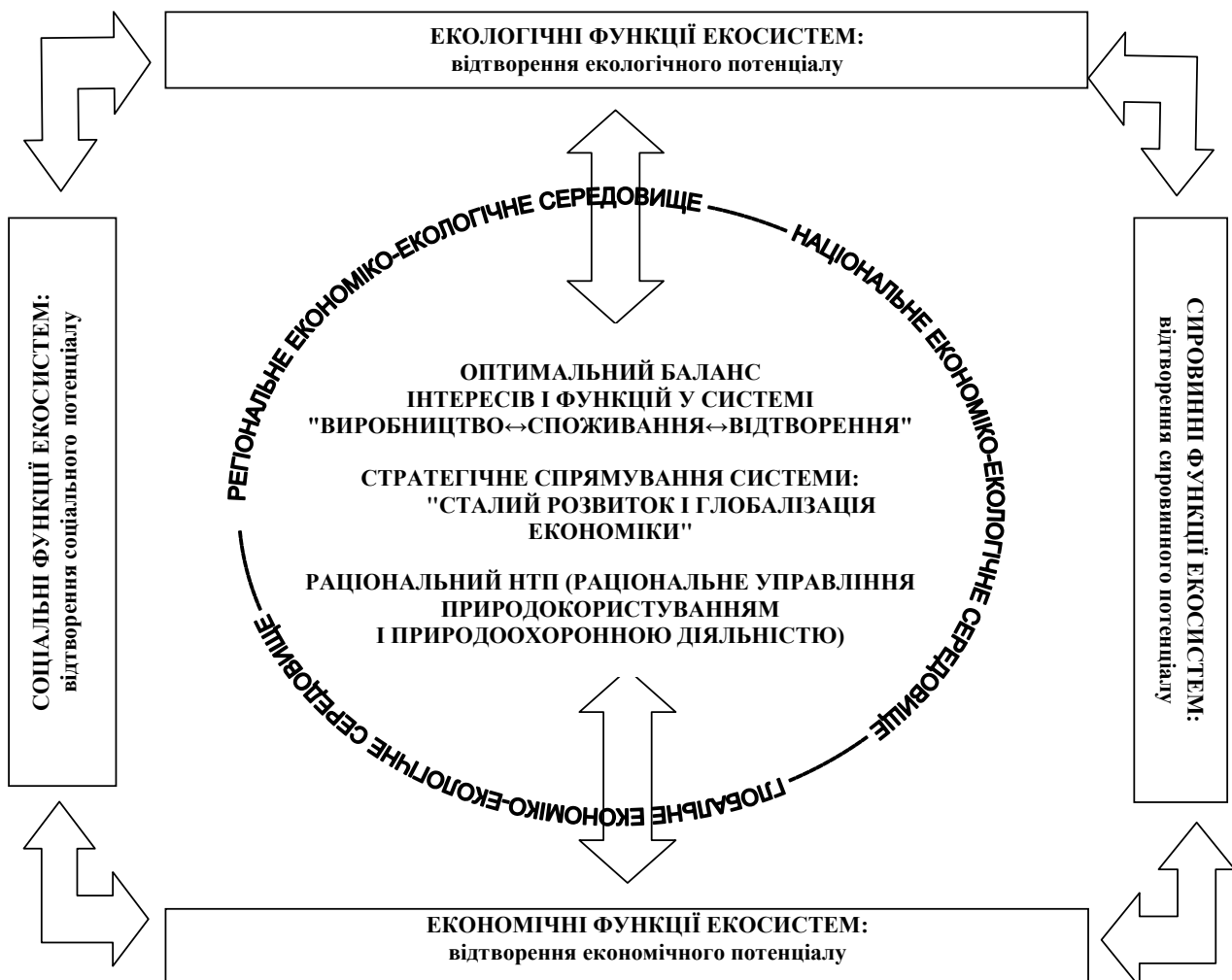

Рис. 4. Економічна система раціональних відносин економіко-екологічного та суспільного відтворення

Джерело: авторська інтерпретація

Базуючись на останніх результатах наукових досліджень у галузях космосу і глобальної економіки, автором визначено декілька узагальнюючих головних тез, які визначатимуть пріоритети економіко-екологічного відтворення та перспективи людства щодо власного виживання на планеті Земля:

Теза 1. Ми можемо вважати, що простір і час безмежні, але це не означає незмінність форми і змісту просторово-часового континууму, як вчення про логічну природу Всесвіту (термін "континуум" – від лат.

continuuus – суцільний, безперервний ряд фактів, показників або числових значень, при вираженні явищ і процесів мовою математики).

Теза 2. Сучасне людство не володіє, у достатній мірі, об'єктивними знаннями та інформацією про закони космосу, а тому не будує своє соціальне співжиття у ритмі з космічними законами.

Теза 3. Незнання і незрозуміння законів космосу, не означає, що останні не діятимуть, через це, на соціальне середовище людини.

Теза 4. Сучасне глобальне соціальне середовище людини, є не менш різноманітним, ніж сам космос, але проблема в тому, що людство не володіє тотожними космічним – законами гармонійного саморегулювання в умовах різноманітних обмежень (економічних, екологічних, сировинних й соціальних).

Теза 5. Закони співіснування живого та неживого світів, як у космосі, так, і в рамках планети Земля, передбачають об'єктивну необхідність існування у космосі третьої сили – духовної (щасливі люди, якщо така сила є).

Теза 6. Якщо вірним є твердження, що простір Всесвіту постійно розширюється, то ідентичним є припущення, що глобальна економіка теж виходитиме за існуючі межі - економіка космосу: використання потенціалу сонця, місяця, астероїдів, інших планет тощо.

Теза 7. Можна припустити, як незаперечний факт, що планета Земля функціонує у "законодавчому космічному полі Всесвіту", як об'єкт космосу, а всі інші процеси життєдіяльності у межах Землі підпорядковані та відбуваються у похідному "законодавчому екологічному полі Землі".

Теза 8. Визначені автором закономірності теорії і практики економіко-екологічного відтворення у сукупності потрібно розглядати як потенційну конкурентно-альтернативну науково-прикладну концепцію щодо поширеної концепції «сталого розвитку».

Теза 9. "Ноосфера" є найвищим рівнем формування соціального середовища, яке поступово буде трансформуватися у "Ноосферу Інтернетсередовища".

Теза 10. В основі формування законів повинно бути наукове відкриття (scientific opening, discovery) - інноваційне видатне досягнення у тій чи іншій сфері людської діяльності, яке вносить вагомі зміни в рівень знань, надає можливість встановити об'єктивно існуючі до відкриття явища, закономірності, властивості, істини тощо.

Наукове відкриття здійснюється у процесі наукового пізнання інформаційного світу, офіційно реєструється експертами Нобелівського комітету в Стокгольмі та Міжнародною Академією Інформатизації у Нью-Йорку. Не будь-який ряд принципів і положень закономірного спрямування або характеру може претендувати у категорію "закон". Подальші дослідження автор вбачає: по-перше, у розвитку економіко-соціальної та еколого-сировинної стратегії економіко-екологічного відтворення; по-друге, у виникненні дискусії серед численного кола вчених, особливо стосовно "відкриття" і формулювання економічних законів та вироблення узгоджених фундаментальних теорій «сталого розвитку», «економіко-екологічного відтворення» та «суспільного відтворення»; по-третє, у виявленні закономірностей взаємодії й взаємовпливу явищ і процесів «економіко-екологічного відтворення» та «суспільного відтворення» при отриманні суспільством предметно-прикладних економічних результатів. Одночасно був би вдячним науковцям за таку творчу співучасть, як у плані конструктивної критики, так, і, в плані конструктивного розвитку фундаментальної теорії економіко-екологічного відтворення у контексті законів екології, економіки та Всесвіту.

Список використаних джерел

1. Пунько Б.М. Економіко-екологічне відтворення: Монографія / Б.М. Пунько [За редакцією академіка НАН України Б.В. Буркинського]. – Львів : Науково-виробнича фірма "Українські технології", друге вид., доп., 2011. – 440 с.
2. Лімітуючі фактори. "Закон мінімуму" Лібиха // Інтернетресурс: http://pidruchniki.Ws/18060203/ekologiya/limituyuchi_faktori_zakon_minimumu_libiha.
3. Одум Юджин. Екологія, в 2-х томах / Ю. Одум. – М.: Мир, 1986. – Т. 1. – 328 с.; Т.2. – 376 с.
4. Шелфорда правило // Інтернетресурс: <http://bioenc.ru/slovar-po-biologii/id.shelforda-pravilo/i.html>.
5. Гумбольдт Олександр // Інтернетресурс: <http://geography.Kz/lyudi/gumboldt-aleksandr>.
6. Баррі Коммонер // Інтернетресурс: <http://nrom.com.Ua/personalities/170-commoner-barry.html>.
7. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский [Отв. Ред. А.Л. Яншин; АН СССР]. – М.: Наука, 1991. – 270 с.
8. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. Успехи современной биологии / В.И. Вернадский. - М., 1944. – Т. 18. Вып. 2. – С. 113-120.
9. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский [Отв. Ред. А.Л. Яншин; АН СССР]. – М.: Наука, 1991. – 270 с.
10. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. Успехи современной биологии / В.И. Вернадский. - М., 1944. – Т. 18. Вып. 2. – С. 113-120.
11. Вернадський Володимир Іванович // Інтернетресурс: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
12. В.І. Вернадський і сучасна екологія // Інтернетресурс: <http://www.refine.org.Ua/pageid-1136-1.html>.
13. Закон - поняття, основні ознаки // Інтернетресурс: <http://yurist-online.Com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/stati/tgp/102.php>.
14. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко // Системні маркетингові дослідження". – К., 2005. – 492 с.

15. Словник іншомовних слів / [За ред. член.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука]. – ГРУРЕ, К., 1977. – 775 с.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2014